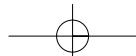
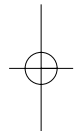
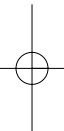

Ghislain Lafont

**Milyenek képzeljük el
a katolikus egyházat?**

Bencés Kiadó
Pannonhalma, 2007

Tartalom

BEVEZETÉS	5
Korunk válsága és az egyház	5
Tér, amely még nyitva áll.....	8
<i>Az ökumenikus kapcsolatok szintje</i>	<i>8</i>
<i>Az intézmények szintje</i>	<i>8</i>
<i>Az evangelizáció előmozdításának kérdése ...</i>	<i>10</i>
Kísérlet az egyház elképzelésére	15
I. DIAGNÓZIS-KÍSÉRLET	21
I. Hierarchia és modernitás: a nyugati civilizáció kudarca?.....	23
A HIERARCHIKUS ALAKZAT KIALAKULÁSA A NYUGATI CIVILIZÁCIÓBAN	23
A keresztény kinyilatkoztatás sajátos hozadéka: a <i>Credo</i>	24

A hellenisztikus kultúra hozadéka:	
egy misztikus és hierarchikus világ	26
<i>Platón</i>	27
<i>Arisztotelész</i>	30
Az egyház lassú inkulturációja:	
a hierarchikus rend elfogadása	
és a részleges „kijózanodás”	31
<i>A platonizmus „előnyben részesítése”</i>	34
<i>A spirituális dinamizmus</i>	
<i>és a világról alkotott kép</i>	36
<i>Intézményi alakzatok és alapeszmék</i>	37
A MODERNITÁS: AZ EMBER HATALMA ALÁ	
RENDELT TÉR KIALAKULÁSA	39
<i>Rövid történeti áttekintés</i>	43
<i>A konfliktus és az elválás</i>	44
A „VÉG” MEGHIRDETÉSE	48
<i>A modernitás vége</i>	51
<i>A nyugati civilizáció lezárulása</i>	52
<i>Vég – az újrakezdés lehetősége nélkül?</i>	54
<i>A nyugati kereszténység vége?</i>	56
PONTOSÍTÁSOK	59
<i>A kultúra világa</i>	59
<i>A kereszténység</i>	61
ÖSSZEGZÉS	63

2. Az egyház gregorián arculata	69
AZ IGAZSÁG VÉDELME ÉS MEGVILÁGÍTÁSA	72
Igazság és üdvösség	72
<i>Doktrinális szempont</i>	72
<i>Nyelvi szempont</i>	73
<i>Ekkleziológiai szempont</i>	75
Az igazság „evidens” jellege	76
<i>A püspökök tanítói feladata</i>	77
<i>A tévedések korrigálása</i>	78
<i>Az eretnenség bűne és elítélése</i>	80
Az „inkvizíció” állandó elemei	84
A PÁPA PRIMÁTUSA	86
Háttér: a Római Birodalom	
és vallásos értelmezése	88
A Nyugat	92
<i>Róma püspökének szerepe</i>	92
<i>A központi kérdés: a lelkek üdvössége</i>	92
A középkori problematika:	
a pápa és a császár	94
A gregorián arculat továbbfejlődése	
a modern korban	99
<i>A pápaság megaláztatása</i>	100
<i>A pápaság megdicsőülése</i>	102
Összegzés	104

A PÁP	106
<i>A pápaság életszentsége</i>	106
<i>A pápa és a papok</i>	110
<i>A papokról alkotott hagyományos kép:</i>	
<i>papi jelleg és szolgálat</i>	112
<i>A papi rend és a szakrális</i>	115
ÖSSZEGZÉS.....	117
<i>XII. Piusz egyik szövege</i>	117
<i>Értékelésként</i>	119

II. A II. Vatikáni Zsinat: EGY ÚJ EGYHÁZKÉP ESÉLYEI..... 125

I. Az igazság helye	
a teológiai gondolkodásban	127
STÍLUS	130
A szövegformák	130
<i>Lumen gentium, 1–2</i>	130
<i>Elbeszélés, kép, fogalom</i>	133
A szöveg értelme (iránya).....	137
<i>Elbeszélés, idő és igazság</i>	137
<i>Elkötelezettség az igazság mellett</i>	139
GONDOLKODÁS ÉS HIT: ÚJ STÁTUS	144
Humán tudományok.....	145
Törvény	148
Egzakt tudományok: fizika és metafizika.....	150

A keresztény megismerés helyzete	155
<i>Visszatérés a Szentírás primátusához</i>	155
<i>Teológiák</i>	156
DIALÓGUS	159
<i>A tanúságtétel primátusa</i>	159
<i>Csak Isten ment meg Jézus Krisztus által</i>	160
<i>Az egyház mint az igazság tanítványa</i>	162
<i>Az egységes és plurális egyház</i>	163
<i>A hagyomány eszkatológiája</i>	164
ÖSSZEGZÉS	164

2. Az egyház mint strukturált kommunió	169
EGY TEST ÉS NÉP.....	170
Totalitás	170
<i>Test</i>	170
<i>Nép</i>	174
Közösségek kommuniója	176
KÉTÉRTELMŰSÉGEK ÉS BIZONYTALANSÁGOK.....	179
Az egyház szentsége	179
Az egyház küldetése: alanyok és felelősök	183
<i>Lumen gentium, 17–18</i>	184
<i>Dei Verbum, 7–8</i>	185
<i>Ad gentes, 5–6</i>	187
Az egyház hierarchikus konstitúciója	190
Összegzés.....	194

LÉLEK ÉS INTÉZMÉNY AZ EGYHÁZBAN.....	195
A Lélek hatalma	196
Hatalom és karizmák.....	197
<i>A karizma megközelítése</i>	197
<i>Karizma, intézmény, hatalom</i>	199
3. A keresztény élet karizmái.	
Lelkiségek és életállapotok.....	203
LEÍRÁS	205
Emberi szituációk	206
<i>Szexualitás</i>	206
<i>Szexuális élet és emberi egzisztencia</i>	209
Az életállapot megválasztása	211
<i>Hivatás</i>	211
<i>Szabadság, ígéret és liturgia</i>	213
<i>Két javaslat</i>	214
AZ INTÉZMÉNY ALKOTÓELEMEI.....	216
Az <i>intellectus fidei et actionis</i>	216
A szervezet	222
<i>A tekintély</i>	223
AZ ÉLETÁLLAPOT KARIZMÁINAK STABILITÁSA:	
ÁLLÍTÁSOK ÉS PROBLÉMÁK	226
A házasság	227
<i>Felbonthatatlanság és instabilitás</i>	227
„Kiközösítés” és lelkigondozás	229
<i>Bűnbánat és eukharisztia</i>	229
<i>Per és semmissé nyilvánítás</i>	234

<i>A gyakorlati ítélet episztemológiája:</i>	
<i>ítélet, kritériumok és eljárások</i>	236
<i>A kritériumok skálájának kiszélesítése</i>	238
<i>Bizonytalanságok és vizsgálódások</i>	241
A szerzetesi élet.....	246
ÖSSZEGZÉS.....	249

4. A keresztyény szolgálat szintjei.

A diakónia karizmái	251
<i>A karizmák megkülönböztetése</i>	252
ISTEN IGÉJÉNEK SZOLGÁLATA.....	253
Misszió.....	254
Liturgia.....	256
<i>Szakértők és inspiráltak</i>	257
<i>Folyamatos reform</i>	258
Tanítás.....	261
Katekézis.....	263
Teológia.....	265
<i>A teológia karizmatikus státusa</i>	266
<i>Verifikáció és intézmény</i>	270
<i>A teológia és a klérushoz tartozás</i>	274
AZ EGYÜTTÉRZÉS SZOLGÁLATA.....	276
<i>A segítőszolgálatok diakóniája</i>	277
<i>Spirituális együttérzés</i>	279
<i>Egy példa: lelkipozás a kórházakban</i>	281
ADMINISZTRATÍV SZOLGÁLAT.....	283
ÖSSZEGZÉS: FELSZENTELT DIAKONÁTUS.....	284

5. A vezetés sokirányú karizmája	287
A VEZETÉS MINT KARIZMA ÉS SZENTSÉG	288
A ZSINAT MÓDOSÍTÁSAI	291
A püspökök	291
<i>Autoritás és közösség</i>	293
<i>A püspöki karakter</i>	294
<i>Kollegialitás</i>	298
A papok	299
<i>A módosulás jelentősége</i>	300
<i>A papok életkora</i>	302
<i>A cölibátus</i>	303
A pápa	309
<i>Műfaji módosulás</i>	309
<i>Doktrinális módosulás</i>	311
<i>Pasztorális módosulás</i>	312
A MEGVÁLASZTÁS KÉRDÉSE	316
Bevezetés: a római modell	316
<i>A római közösség felelőssége</i>	316
<i>Javaslatok a római püspököt</i> <i>megválasztó testület összetételére</i>	318
A helyi püspökök megválasztása	321
<i>A püspökök „kinevezése”</i>	321
<i>Javaslatok</i>	324
<i>Látogatások</i>	329
AZ EPISZKOPÉ	332
Az <i>episzkopé</i> gyakorlásának területei	332

Módozatok	332
<i>Meghallgatás</i>	333
<i>Beszéd</i>	334
Terek	335
<i>Liturgia</i>	336
<i>Szentek</i>	339
Az <i>episzkopé</i> stílusa: személyes, kollegiális, egyetemes	345
Egyezések az evangéliumi tanulékonyssággal	346
<i>Engedelmesség</i>	348
<i>Autoritás</i>	349
<i>A kollegialitás intézményei</i>	351
A hit tanítói hivatala:	
hirdetés, teológia, védelem.....	355
Egy értékelés főbb pontjai.....	358
<i>A teológia újjáéledése</i>	358
<i>A régi tanítóhivatali forma</i> <i>továbbélése szelídebb formában</i>	359
A hit ellenőrzése a kommunió és az igazság új kontextusaiban	365
<i>A keresztény közösség, az igazság helye</i>	367
<i>A doktrína a tanúságtételben</i>	368
<i>Szignált dokumentumok</i>	371
<i>Definíciók és elítélések</i>	372
<i>Az idő nélkülözhetlensége</i>	375

Róma püspökének egyetemes <i>episzkopéja</i>	376
<i>Péter primátusa a kollegialitás keretében</i>	378
<i>Péter primátusának</i>	
<i>diakónusi megszervezése</i>	381
<i>Az egyház és az államok</i>	384
ÖSSZEGZÉS	388
Összefoglalás	391
Az utópiától a realitásig.....	396
<i>A lehetőség</i>	396
<i>A tekintély</i>	399
<i>Feltételek</i>	401
<i>A visszaélések és a félelem</i>	403
Teológiai alapok	407
UTÓSZÓ A MAGYAR KIADÁSHOZ	
AZ EGYHÁZ – MIBEN REMÉNYKEDHETÜNK?.....	413
<i>Hol van ma az egyház?</i>	415
<i>Jézus alakja a mai egyházban</i>	419
<i>A feláldozott Bárány egyháza</i>	422
<i>Struktúrák</i>	423

Bevezetés

Korunk válsága és az egyház

Több mint harminc évvel ezelőtt, egy válságos időszakban – s a válság azóta talán csak mélyült – XXIII. János pápa bátran feltette a kérdést: „Mit *tesz* majd az egyház? Vajon Krisztus misztikus bárkája továbbra is hánykolódik a hullámokon, és tehetetlenül sodródik az árral? Nem inkább azt várják-e tőle, hogy *ne csupán újabb figyelmeztetéseket hangoztasson, hanem valódi, fényes példát mutasson?*”¹

¹ E szavak XXIII. János Tardini bíborossal folytatott beszélgetése során hangoztak el, amelynek végén állítólag a pápában mintegy ösztönösen megfogalmazódott egy zsinat összehívásának gondolata. Az idézetet Mgr. CAPOVILLA cikkéből vettem: Profili di Giovanni XXII, *Echi di Papa Giovanni e della Beata Morosini*, 14(1993)/3, 28.

A fenti idézetben kurziválással kiemeltem az újabb *megszólalás* („figyelmeztetés”) és a *cselekvés* („példa”) közötti ellentétet. A XXIII. János által összehívott II. vatikáni zsinat éppen *cselekvés* kívánt lenni, s nem pusztán *megszólalás* – valódi esemény, s nem pusztán feddés a világ felé. Elbizakodottság nélkül gondolhatjuk, hogy a zsinat valóban fontos esemény volt nemcsak a katolikus egyház, hanem a többi egyház, sőt az egész emberiség történetében. Egyrészt azért, mert magán a zsinaton háttérben maradva ugyan, de ténylegesen részt vettek azok az egyházak is, amelyek hagyományai megjelentek a vitákban; másrészt azért, mert anélkül, hogy bármit is veszítettek volna sajátos jellegükből, adott esetben Rómától való különállásukat is megtartva, a többi egyházra is ugyanolyan mély hatással volt a zsinat, belső életüket és egymáshoz fűződő viszonyukat tekintve egyaránt, s számukra szintén haszonnal járt az akkor elvégzett elméleti munka. A II. vatikáni zsinat bizonyos értelemben a világtörténelemnek is fontos eseménye volt, ugyanis a látszólag előregedett egyházban meglepő rugalmasságról és életerőről tett tanúbizonyosságot, ami reményt adott az emberi közösség számára. XXIII. János halála nagy visszhangot keltett, spirituális eseményt jelentett valóban az egész világon, s ez talán mindazt szimbolizálja, amit a zsinat dinamizmusa élesztett fel az emberekből.

A zsinat után, annak folytatásaképpen reformokra került sor az egyházban, amelyek tényleges ha-

tást fejtettek ki nemcsak a katolikus egyházon belül, hanem más egyházakban, sőt talán a világban is. Például joggal állíthatjuk, hogy a katolikus liturgia reformja áttételesen hatással volt a protestáns egyházak liturgiájára: a katolikus erőfeszítést egyesek felhívásként értelmezték, hogy megvizsgálják saját liturgiájukat, s mintegy ösztönzésnek érezték, hogy naprakészebbé tegyék. Ráadásul ha a liturgikus mozgalom továbbra is lendületesen folytatódik, s ha egyre inkább tudatosul, hogy az emberi lélekben és kultúrában gyökerezik, elgondolkodhatunk azon, vajon nem jön-e el egyszer az idő, amikor folytonossága és átalakulása jegyében képes lesz elfogadható javaslatot kínálni az erőteljesen szekularizált, ugyanakkor szimbólumokra, rítusokra és mítoszokra kiéhezett emberek egész generációja számára.

Azonban a liturgia példájának említése után – s még továbbiakat is felsorolhatnánk – fel kell tennünk a kérdést, hogy általában vett intézményi szintjén az egyháznak vajon nem lenne-e még sok *tennivalója* azért, hogy elősegítse az egyházak egységének megteremtését, s közben olyan példát mutasson a világnak, amely segít neki élni, és legalább részben kivédeni a tragikus eseményeket.

Tér, amely még nyitva áll

Az ökumenikus kapcsolatok szintje

A zsinat óta szóbeli és írásos megnyilatkozások formájában jó néhány elméleti lépésre, sőt szimbolikus gesztusra került sor: kiközösítések eltörlése, lényeges doktrinális kérdéseket érintő egyezmények, közösen végzett liturgiák. Ugyanakkor mindez még nem eredményezett *tényleges* kiengesztelődést. A késlekedést részben kétségtelenül a ma még megoldatlan doktrinális különbségeknek tulajdoníthatjuk, de azt gondolom, egy másik szempontot is figyelembe kell vennünk: vajon melyik nem katolikus egyház lépne egységre egy olyan struktúrával rendelkező egyházzal, mint amilyen jelenleg a miénk? Megfordítva: ha a katolikus egyház – anélkül, hogy bármiről is lemondana az apostoli hagyományból – barátságosabb arcot mutatna kifelé, könnyen lehetséges, hogy egy talán „nyájasabbnak” nevezhető légkörben a doktrinális különbségek kevésbé tűnnének megoldhatatlanoknak. Ha a *cselekvés* jelentős mértékben megváltozna, a *megszólalást* is jobban meghallanák.

Az intézmények szintje

A különféle nemzeti és nemzetközi intézmények napjainkban mély válságban vannak: ez elsősorban gazdasági és szociális válság, de ugyanakkor kétségtelenül morális és politikai jellegű is. Például teljesen hiá-

nyoznak azok a hiteles modelljeink, amelyek lehetővé tennék a nemzetiségek és a különféle hagyományok számára a fejlődést anélkül, hogy eközben kibékíthetetlen ellentétekhez vezető, képtelen provincializmust táplálnának bennük. Nem tudunk elképzelni olyan típusú kormányzatokat, amelyek egyenlő távolságra állnának a megtagadott totalitarizmusoktól és a demokráciákban mindenütt jelen lévő korrupciótól, olyannyira, hogy néha már maga a demokrácia mint politikai formáció is megkérdőjeleződik. Már azt sem tudjuk pontosan, milyen alapokra lehetne helyezni egy nemzetközi közösséget, hogy abban valamilyen rend uralkodjék, ám az ne pusztán az erősebb jogának érvényesülésén alapuljon, s világviszonylatban is lehetővé tegye az olyan alapvető problémák áttekintését, amelyekkel szemben teljességgel védtelenek vagyunk, mint például az élelem, a lakás és a munka...

A katolikus egyház, amely szintén nemzetközi intézmény, bizonyára képes számos ésszerű dolgot *mondani* e kérdésekről. Ezt meg is teszi, s így más szervezetekkel és más jó szándékú emberekkel karöltve talán hozzájárul egy „másféle mentalitás” lassú elterjedéséhez. De vajon megfelelő szinten van-e a modellek és a késztetések mai elvárásait tekintve az egyház *cselekvése*? Azok az intézményi formák, amelyeket az egyház ma a világ felé mutat, s az a mód, ahogyan ezeket a formákat ténylegesen irányítják, vajon elég erős és vonzó sugallatot alkotnak-e, amelye-

ket figyelembe lehetne venni, s alkalmazni lehetne a politikai és a társadalmi élet különböző területein is? Nem szentségtörés, ha kételkedünk ebben, márpedig akkor a következő kérdést kell feltennünk: milyen feltételeknek eleget téve lenne képes elősegíteni az egyház – saját hagyományához merészen találékony hűséggel ragaszkodva –, hogy más embercsoportok kétségtelenül saját helyzetüknek és jellegüknek megfelelően, ám bizonyos módon mégis vele azonos irányba haladjanak? Megfordítva: azon igyekezetében, hogy egyre jobban magára találjon az emberi közösségen belül, az egyház miképpen lenne képes okulni abból, amit az emberek másutt keresnek?

Az evangelizáció előmozdításának kérdése

Joggal kérdezhajjuk, vajon nem szükséges-e egy új *cselekvési* mód annak előmozdításához is, ami az egyház küldetésének előterében áll, s ami az ökumenikus erőfeszítéseket és az emberi kommunikációt egyaránt megalapozza: nevezetesen az evangelizációhoz. Szeretnék itt röviden kitérni egy olyan paradoxonra, amely a múltban talán soha ekkora intenzitással nem volt jelen: a közelmúlt egyházának tényleges „szentsége” és egyfajta terméketlenségnek tűnő jellege közötti ellentétre (kívül elkeresztényietlenedés és közömbösség, belül különböző mértékű csalódások és eltávolodások, a hivatások alacsony száma...).

A keresztények hisznek abban, hogy az evangélium az egyszerre örömteli és szigorú Jó Hír, amely nem pusztán megmenteni képes az embereket, hanem személyes és társadalmi boldogulásukat is lehetővé teheti. Márpedig az evangéliumért az egyház a felelős. Egyrészt letéteményese az Örömhírnek, amelyről hosszú évszázadokon át szakadatlanul elmélkedett, s ő a legfőbb, ha nem is az egyetlen csatorna, amelyen keresztül az Örömhír eljut az emberekhez. Másrészt ez az Örömhír nem pusztán valamiféle helyes magatartást sugalló bölcsesség, hanem maga az üdvösség és a színeváltozás, amelyeket az egyház hite és szentségei által nyerünk el. Ezért Jézus Krisztus Örömhírének teljes befogadásához nem pusztán az egyház által közvetített üzenet meghallása szükséges, hanem ténylegesen be kell lépni az egyház által alkotott Testbe, amely magának Krisztusnak a Teste.

Márpedig eufemizmus úgy fogalmazni, hogy manapság kevésbé tekintik az egyházat Jézus Krisztus Örömhíre tanúságtevőjének. Néha hallunk olyan elképzeléseket, hogy „Krisztus – igen. Az evangélium – igen. Az egyház – nem.” Csakhogy a keresztény hit szerint nem lehetséges egyrészt Krisztus és az evangélium, másrészt az egyház szétválasztása; ez a szembeállítás csak árthat a hármasság első tagjának, Krisztusnak, tehát végeredményben kortársaink boldogságának és üdvösségének. *Következésképpen az*

evangelizáció feltétlenül megköveteli, hogy az egyház visszanyerje az emberek bizalmát.

Hogyan lehetséges hát, hogy az egyház nem élvezi az emberek bizalmát? Akár hívő valaki, akár nem, ha csak egy kicsit is ismeri a kereszténység történelmét, elismerheti, hogy az utóbbi két évszázadban az egyház nagy valószínűséggel hűségesebbnek mutatkozott az evangéliumhoz, mint korábban bármikor. Természetesen mindig készíthetünk negatív leltárt. Ugyanakkor, s itt most csak a katolikus egyházzól beszélünk: mikor következett olyan, valóban keresztény és apostoli értelemben kiváló pápák sora, mint az 1800-ban megválasztott VII. Piusztól II. János Pálig egymás után megválasztott pápáké? Mely másik korszak dicsekedhet ekkora misszionáriusi igyekezettel? Kétségtelen, hogy a misszionáriusok a hódítók után léptek a „kolóniák” területére, s az is kétségtelen, hogy nem sokat töprengtek kulturális kérdéseken, de legalább hirdették az evangéliumot, és meghallgatásra találtak. Ahogyan átadták magukat Istennek és az embereknek, s hogy készek voltak meghalni az evangélium hirdetéséért, nem pusztán mártíromságot szenvedve, hanem betegségekbe, végkimerülésbe belehalva, az a hit és a szeretet olyan kegyelméről tanúskodik, amely csak Istentől eredhetett, s amelyet ezek az emberek képesek voltak magukba fogadni. Hazájukban pedig a keresztények imáikkal és bőkezűségükkel támogatták őket, gondoljunk csak

Pauline Jaricot-ra és a Hitterjesztés Művére. Azt gondolom, ugyanezt elmondhatnánk a befelé irányuló misszióról is, például az ars-i plébánosnak oly kedves 19. századi „missziókról”. A 20. század kezdete óta, egészen napjainkig, egyre-másra születtek olyan apostoli mozgalmak, amelyek szerencsére sokkal érzékenyebbek voltak elődeiknél az emberek életkörülményeire és a kulturális érintkezésekre. Jézus Krisztus legkülönbözőbb életállapotú hívei igyekeztek tanúságot tenni róla az emberek előtt. Ez a misszionáriusi erőfeszítés valódi evangéliumi szentségen alapult, s Assisi Szent Ferenc mintájára egyes kortárs szentek hatása messze túlragyog a katolikus egyház híveinek körén, gondoljunk Lisieux-i Szent Terézre vagy Charles de Foucauld-ra...

A misszió és a szentség mellett létezik az értelem és az elméleti munka is. Ezen a területen az egyházak – és a katolikus egyház különösen – „elbóbiskoltak” kissé az elmúlt évszázadokban. De micso-da megújulás ment végbe a 19. század utolsó harmada óta, amely még ma is tart! Minden téren rengeteg gazdagság teszi korunkat a keresztény gondolkodás nagy pillanatává: dogmatikus és spirituális teológia, filozófia, visszatérés a „keresztény forrásokhoz”, biblika, patrisztika, liturgika, skolasztika; a megértés mechanizmusára irányuló kutatások, a kortárs kultúrát érintő vizsgálódások, jórészt intelligens módon

kritikus nyitás mind a humán tudományok, mind pedig a többi kontinens bölcsessége felé...

Am ha alázatos szívvel örvendezik is a hívő a Lélek mindezen adományának, amelyeket az egyház kapott és juttatott érvényre oly mértékben, mint csak ritkán a történelem során, kénytelen elismerni, hogy mindebből nagyon kevés ragyogja át ténylegesen az emberek világát. Az egyház, még ha bizonyos értelemben jó állapotban van is, jelentős számú tagját veszíti el, csekély iránta az érdeklődés, kisebbségbe kényszerül stb. Még ha itt-ott tapasztalható is többé-kevésbé mulékony vagy tartós fellendülés, még ha egyik-másik egyházi személy gyakrabban szerepel is a médiában, s nem pusztán meghallgatják, de meg is hallják a mondandóját, az egyházra mint olyanra már nem úgy tekintenek az emberek, mint az evangélium vagy az emberiség hőséire. Természetesen joggal mondhatjuk, hogy az egyház nem az Isten országa, nem törekedhet arra, hogy minden egyes embert tagjai sorába léptessen, csakhogy a misszió mellett létezik a dialógus is. De vajon *ténylegesen* milyen mértékű ez a dialógus? És mivel magyarázhatjuk, hogy valóban „dekrisztianizáció” megy végbe vagy mutatkozik (még e fogalom jelentésárnyalatait is mérlegelve) éppen akkor, amikor úgy tűnik, hogy az egyház újra olyan energiaforrásokat kapott Istentől, amelyek lehetővé tehetnék számára, hogy felragyogtassa a világban az evangéliumot? Bizonyára vádolhatnánk a „többieket”,

akik kívül állnak az egyházon és harcolnak ellene, vagy akár azt is mondhatnánk, hogy amikor Isten jobban megmutatkozik, az ördög sem késlekedik. Mindebben talán van némi igazság, bizonyos értelemben mégsem oldja meg a problémát: milyen arculatot kellene öltenie az egyháznak, amennyiben ragaszkodik evangelizációs küldetéséhez és a dialógushoz, hogy legyőzze a közönyt, vagy éppen az ellenséges érzelmeket? A szentség és az értelem alapvető értékei mellett vajon nincs-e az egyházban valami más is, valami, ami talán kevésbé fontos, mégis szükséges, ám nem jól működik, és eltakarja az egyház valódi arcát a bölcsességre és üdvösségre szomjazó emberek előtt, holtan épp ezeket ajánlja fel nekik?

Kísérlet az egyház elképzelésére

Valóban úgy vélem, hogy valami még mindig rosszul működik az egyház intézményében, mindazok ellenére, ami a II. vatikáni zsinat óta végbement, tehát helyénvaló, hogy megpróbáljuk „elképzelní a katolikus egyházat ma”. Ám törekvésünk hiábavaló lenne, ha a jelen helyzet kialakulásának okait elemezve nem hatolnánk elég mélyre. Feltételezésem és javaslatom szerint a katolikus egyház jelenlegi válságát szoros összefüggésben kell vizsgálni egy másik válsággal, nevezetesen azzal, amit egyes szerzők „a modernitás vége”-nek vagy „a nyugati civilizáció megfeneklése”-nek

neveznek. A keresztény időszámítás első századaiban szerencsésnek mondható kapcsolat alakult ki egyrészt az evangélium, másrészt a kultúra és a civilizáció között, létrehozva azt, amit az atyák korának vagy az „osztatlan egyház”-nak szokás nevezni. Sajnos úgy tűnik, a következő korszakban, amikor az emberi értelem előtt új kutatási területek, új politikai, logikai, technikai és gyakorlati cselekvési lehetőségek nyíltak meg, nem jött létre hasonló kapcsolat. Egyrészt (az emberi értelem felől nézve) nem sikerült definiálni egy olyan hiteles autonómiát, amely nyitott maradt volna az üdvösség keresésére és az ingyenes kinyilatkoztatásra. Másrészt (a kinyilatkoztatás felől nézve) ezt az ingyenességet és megnyilvánulásának eszközeit nem sikerült kiszabadítani a hozzá képest lényegtelen vallási és politikai formákból. A racionalista modernitás beleragadt a függetlenség fejvesztett követelésébe, ugyanakkor az egyre nagyobb technikai sikerek nem vezették el az emberi társadalmakat a boldogsághoz. A katolikus egyház egyre inkább magába zárkózott, képtelen volt megfontolt kritika tárgyává tenni kizárólagosan hierarchikus önértelmezését, amelyet intézményesülésének első formáiból merített. Joggal gondolhatjuk, hogy a reformációból kinőtt egyházaknak az ellenkező előjelű, kizárólag spirituális, biblikus, sőt intézményellenes törekvése sem oldotta meg jobban a modernitás és a hit kapcsolatának problematikáját. Olyannyira, hogy a transzcendenciá-

ra való nyitottságtól megfosztott modernitás és az emberi természet valódi figyelembevételétől tartózkodó kereszténység egyre inkább eltávolodott egymástól, mígnem bekövetkezett a talán abszolútnak nevezhető válságnak az a korszaka, amelyet éppen most élünk át, s amelynek „a modernitás vége” és „a nyugati kereszténység vége” csupán az egymással ellentétes két oldala.

Őszintén hiszem, hogy azok a bizonytalan, harsány és individualista javaslatok, amelyeket manapság igyekeznek szembeállítani a modernitást érintő kiábrándulással, mint például az új gnózisok, a New Age, a távoli vallások bölcsessége, a vattimói *pensiero debole* elmélete stb., nem kínálnak erőteljes és tartós megoldást a jelenlegi válságra; csupán egyfajta, esetenként nagy formátumú miszticizmust helyeznek a mindmáig uralkodó és senki által nem nélkülözhető technokrácia mellé. De azt sem gondolom, hogy a keresztény identitás tekintélyelvű és irracionalizmust sem nélkülöző hangoztatása valóban az üdvösség útját rajzolná ki. Ezért itt nem a modernitás problémáit tárgyalva, hanem a katolikus egyházzal foglalkozva, amelytől az üdvösség üzenetét és szentségeit kapom a hitben, hasznosnak vélem, hogy még ha röviden is, de kísérletet tegyek egy többlépcsős vizsgálódásra:

– újra hozzálátni a modernitás és a hierarchia közötti több évszázados ellentét őszinte elemzéséhez;

– a lehető legalaposabban meghatározni, hogy milyen elgondolások voltak hatással azokra az intézményi formákra, amelyeket a katolikus egyház mindennel szemben meg akart védelmezni az elmúlt évezredben;

– megmutatni, hogy hosszú évszázadok után elsőként miképpen próbált a II. vatikáni zsinat – hol merészebben, hol óvatosabban – szembenézni a válsággal és megreformálni az intézményeket;

– mindezekből kiindulva elvégezni (vagy inkább folytatni, hiszen ez a könyv egy már fél évszázada tartó, sokak nevéhez fűződő erőfeszítéshez kapcsolódik) egy teológiai képzeleten alapuló munkát, amely nagyon is konkrét javaslatokhoz vezet. E javaslatok, mint látni fogjuk, az utóbbi évek során igen gyakran felvetett kérdéseket érintenek: a házasság státusa és a válás problematikája; a vallásos élet viszonylagos autonómiája az egyházban; a helyi kezdeményezések lehetőségei a misszió, a hitoktatás és a liturgia terén; a teológia függetlensége; a püspökök kollegialitása; a pápa és a püspökök megválasztásának körülményeire irányuló reformok; a papi nőtlenség; a tanítói hivatal reális terrei; a péteri primátus gyakorlásához szükséges intézményi reformok... Ne csodálkozzunk a kérdések széles skáláján: az említett problémák összességére adott klasszikus megoldási javaslatok valójában nagyrészt a katolikus egyház középkorban kialakult évezredes formájától függenek, *egyazon rendszert alkotnak vele*. Ha feltűnik egy másik ekkleziológiai forma, új megoldások

válnak lehetségessé, amelyek szintén egyazon rendszert alkotnak az új formával. Ezt az új, nagyon is szükséges, még távolról sem teljes mértékben realizált összefüggést szeretném megvilágítani.

Így tudnám felvázolni könyvem célkitűzését. Leghőbb vágyam, hogy elősegítsem az imént felsorolt, az egyház *cselekvésére* még nyitott területek újszerű feltárását, továbbá hogy hozzájáruljak a modernitás intézményei és formái, illetve a katolikus egyház és a hit intézményei és formái közötti viszony kölcsönös, mindkét fél számára előnyös újrafogalmazásához.

1994. november 1.